

AKRAN BASKISIYLA BAŞAÇIKMA KONUSUNDA HAZIRLANAN PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN AKRAN BASKISI DÜZEYLERİNE ETKİSİ¹

EFFECT OF PSYCHOEDUCATION PROGRAM PREPARED IN TERMS OF COPING WITH PEER PRESSURE ON HIGH SCHOOL STUDENTS' LEVEL OF PEER PRESSURE²

Hakan ACAR³, Mustafa KILINÇ⁴

Öz

Bu araştırmanın amacı, akran baskısıyla başa çıkma konusunda hazırlanan psikoeğitim programının lise öğrencilerinin akran baskısı düzeylerine etkisinin incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu, Burdur'un Yeşilova Çok Programlı Anadolu Lisesinde öğrenim gören 169 öğrenciden, seçkisiz olarak belirlenen düşük, orta, yüksek puan alan, 24 kişilik kontrol ve 24 kişilik deney grubu oluşturmaktadır. Gruplara öğrenci seçiminde Kıran (2003) tarafından geliştirilen "Akran Baskısı Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada ön-test, son-test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Verilerin analizinde bağımsız gruplar t testi ve bağımlı gruplar t testi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre uygulanmış olan psikoeğitim programı, öğrencilerin olumsuz akran baskısı düzeylerini olumlu yönde etkilemiştir. Deney grubundaki öğrencilerin akran baskısı düzeylerinde düşüş gözlemlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Akran Baskısı, Akran Baskısı Ölçeği, Lise, Psikoeğitim Programı, Zorbalık

Abstract

Aim of this research is to investigate effect of psychoeducation program prepared in terms of coping with peer pressure on highschool students' level of peer pressure. The study group of the research consists of a total of 169 students who study in Multi Program High School in Burdur, Yeşilova District

¹ Bu makale, "Akran Baskısıyla Başa Çıkma Konusunda Hazırlanan Psikoeğitim Programının Lise Öğrencilerinin Akran Baskısı Düzeylerine Etkisi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Bu Tez Çalışması BAP tarafından desteklenmiştir. Proje No: 0347-YL-16

² This article is based on a master study titled "Effect Of Psychoeducation Program Prepared InTerms of Coping With Peer Pressure on High School Students' Level Of Peer Pressure". This thesis study was supported by BAP. Project Number: 0347-YL-16

³ Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, RPD Yüksek Lisans Öğrencisi

⁴ Yrd. Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, RPD Anabilim Dalı

as selected randomly with low, middle and high scores and control group of 24 people, experiment group of 24 people. In the research, 'Peer Pressure Scale' developed by Kıran (2003) was used towards students selection. In the research, an experimental pattern with pretest, posttest control group was used. In data analysis, independent groups t test and dependent group t test were used. According to the findings of the study, it was found that applied psychoeducation program had positive effect on levels of negative peer pressure. Decrease in peer pressure levels among students in experiment group was observed.

Keyword: Bullying, High School, Peer Pressure, Peer Pressure Scale, Psychoeducation Program

1. GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insan, yaşadığı toplumla sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşim, çocukluktan başlayıp yetişkinlik dönemine kadar devam etmektedir. İnsanlar yaşamlarının her döneminde kendilerine olan saygılarını ya da öznel iyi oluşlarını desteklemek, sosyalleşmek, gelişimsel görevlerini yerine getirmek veya karşılaştığı sorunlarla baş edebilmek için diğer insanlarla iletişim kurma ve etkileşim içinde olma ihtiyacı hissetmektedirler (Hartup ve Stevens, 1999). Toplumla olan bu etkileşimin en önemli unsurları arkadaş edinme ve sosyal bir çevrede yer edinebilmedir. Birey çocukluktan yetişkinlik çağına kadar sürekli olarak yeni arkadaş grupları edinmekte, onları etkilemekte ve onlardan etkilenmektedir.

Yaşamın her döneminde arkadaşlık ilişkileri önemini sürdürmekle birlikte, bireylerin arkadaşlık ilişkilerine yükledikleri anlamlar yaş ile birlikte değişmektedir (De Goede, Branje, Delsing ve Meeus, 2009). Bu farklılıkta şüphesiz bireylerin içinde buldukları gelişim görevleri ve yine bireylerin gelişim dönemlerinde karşılaştıkları farklı zorluklar etkili olmaktadır. Çocukluk döneminde arkadaşlık ilişkileri, birlikte vakit geçirme ve oyun oynama gibi daha somut aktiviteler ile ifade edilirken, ergenlik döneminde daha çok ortak ilgi alanlarında sosyalleşmek ve kendini açma, sırlarını paylaşma şeklindedir. Genç yetişkinlikte arkadaşlık ilişkileri, iş yaşamı ve ebeveynliğin dâhil olduğu daha da karmaşık etkileşimlere dönüşür; ileri yetişkinlikle beraber arkadaşlık iş yaşamından ayrılır ve arkadaşlığın odağı daha çok birbirine destek olma ve yol arkadaşlığına kayar (Hartup ve Stevens, 1999).

Ergenlik, çocukluk ile yetişkinlik arasında yer alan bir geçiş evresidir. Bu dönemde fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal, ahlaki gelişim alanlarında değişimler yaşanmaktadır (Torun, 2007). Ergenlik dönemi, bireyler için hem bunalım dönemi hem de bireyin kimliğini kazanmaya çalıştığı evredir. Geleceğe yönelik oluşturulan değerler doğrultusunda seçimlerin yapıldığı ve bu seçimler doğrultusunda geleceğin hazırlanmaya başladığı dönem olması nedeniyle ergenlik dönemi bireylerin yaşamında kritik bir dönem oluşturmaktadır (Aktuğ, 2006).

Ergenlik döneminde bireylerden yeni yaşantılara adapte olması ve kendi kimliğini oluşturması beklenmektedir. Ergen bir yandan kendi kimlik olgusunu geliştirmeye çalışırken bir yandan da yaşadığı toplumun değer yargılarını öğrenip bu değer yargılarıyla çatışmadan yaşamını şekillendirmek durumundadır. Birey bir anlamda bireysel yaşamın öneminin azalmasıyla birlikte ergenlik dönemi boyunca ailesinin bir üyesi olmaktan ziyade tüm bir toplumun üyesi olmaya çalışmaktadır (Ryan,

2000).Zorlu bir süreç olarak sayılabilecek toplumda istenilen bir konuma sahip olma, çevresindeki kişilerle dengeli bir iletişim kurma ve toplumsal değer yargılarına ayak uydurma sürecinde, akranlarla olan ilişkiler diğer gelişim dönemlerine göre çok daha fazla önem kazanmaya başlar.

Ergenlik dönemi içindeki kişiler bireysel olarak çocukluk yıllarından çok daha farklı bir şekilde yeni ilişkiler kurma eğilimi içerisindedirler. Bundan dolayı çocukluk ve ergenlik yılları kıyaslandığında sosyal ilişkilerin yapısı farklılaşmaktadır. Bu dönemde aile ilişkileri önemini korumakla birlikte ergenlik döneminde daha çok önem kazanan diğer konu ise akran ilişkileridir (Bayhan ve Işıtan, 2010).

Akran ilişkileri, ergenin bu dönemde karşılaşabileceği sorunların üstesinden gelmesinde ve yetişkin rolüne hazırlanmasında önemli bir faktördür. Her şeyden önce, akran grupları ergene model olup ona geribildirim vererek ve kendini diğer kişilerle karşılaştırabileceği uygun bir ortam sağlayarak ergenin psikososyal gelişiminde oldukça etkili ve önemli bir rol oynamaktadır. Akran grupları bağlılık ve ait olma gibi duygusal ihtiyaçları sağlayarak ergenin kendine olan güven ve saygısının gelişimi üzerinde etkili olmakta ve stres faktörlerinin etkisini azaltan sosyal bir destek sağlamaktadır (Dornbusch, 1989).

Daha önce de belirtildiği gibi farklı gelişim dönemlerinde akran ilişkilerinin farklı özellikleri ve farklı işlevleri bulunmaktadır (Hartup ve Stevens, 1999). Ergenlik döneminde kurulan arkadaş ilişkilerine ilişkin alan yazında belli başlı özelliklerden bahsedilmektedir. Ergenlerin bu dönemde, önceki dönemlerine göre daha az sayıda arkadaş edinmelerine karşılık kurduğu bu ilişkilerinde yaşadığı yoğunluğun ve samimiyetin daha fazla olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte çocuklukta hemsin arkadaşlar seçilirken, ergenlikte karşı cinsten arkadaş seçme eğilimi ortaya çıkmaktadır (Steinberg vd.,1994). Ergenlik dönemindeki akran gruplarında ergenlerin arkadaşlarıyla geçirdikleri süre artmaya başlamaktadır. Birey vaktinin yarısını akranlarıyla birlikte geçirirken, ana babalarının da dâhil olduğu yetişkin grupları ile geçirdikleri vakit çok azalmaktadır. Ergenlik döneminde akranlarla ilişkilerde ortaya çıkan diğer bir değişim ise ergenlerin bir yetişkin denetimi olmaksızın daha fazla süre akran gruplarıyla birlikte olup, daha fazla işlevde bulunmalarınıdır (Berndt, 1992).Bu dönemde çocukluk dönemine göre ergen, arkadaşlarıyla kurdukları ilişkilerinde daha bağımsız hareket etmeye ve etkinlikleri özerk bir şekilde yapmaya başlamaktadır. Ayrıca ergenlik döneminde çocukluk dönemine göre daha büyük akran toplulukları veya geniş arkadaş grupları ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar ergenlerin kendilerine yakın hissettikleri 2-4 kişilik yakın arkadaş gruplarının yanı sıra benzer yaşantıları, giyim tarzları ve konuşmaları içeren davranış örüntülerini benimsedikleri 10-12 kişilik büyük akran gruplarına da dâhil olduklarını göstermektedir (Çevik ve Atıcı, 2008).

Ergenlik dönemindeki akran ilişkilerinde yaşanan bir diğer değişiklik ise arkadaşlıktan beklentilerdir. Çocukluk döneminde birey diğer insanların öneminin ve diğer insanların kendi hakkındaki fikirlerin farkında değilken ergenlik döneminde, diğer insanlarla ortak bir anlayış, kabul ve birbirlerinin bağlanma ve güven ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ilişkiler kurmaya başlarlar (Evans, 2005). Örneğin Kaner (2000) 14-18 yaşındaki ergenlerle yaptığı araştırmada ergenler için arkadaşlığın güven ve özdeşim, bağlılık, kendini açma ve sadakat gibi konuları kapsadığını belirtmiştir.

İnsanın hayatı boyunca kurduğu arkadaşlık ilişkileri, bireylere sosyal destek sağlamakla birlikte zaman zaman problemlerde doğurabilmektedir. Bu konuyla ilgili yapılan araştırmalarda, ergenlik

dönemindeki bireylerin arkadaşlık ilişkilerinde yaşayabileceği problemler çeşitli başlıklar altında toplanmıştır. Arkadaşlık ilişkilerinde yaşanabilecek problemlerden bir tanesi de kuşkusuz akran baskısı kavramıdır (Aktuğ, 2006).

Ergenlikte meydana gelen akran gruplarının olumlu olarak birçok işlevleri olmasına rağmen ergen üzerindeki olumsuz etkileri de azımsanmayacak şekilde önemlidir. Araştırmalar, akran baskısını kabullenme seviyesinin ergenliğe kadar sistemli bir şekilde, ergenlik çağında ise keskin bir şekilde yükseldiğini göstermektedir (Esen, 2003). Özellikle öğrenciler akran baskısına ergenliğin ilk ve orta dönemlerinde daha açık hale gelmektedirler (Wall, Power ve Arbona, 1993).

Ergenlik dönemindeki çok yönlü değişimlere bireylerin adapte olması ve içinde bulunduğu kriz döneminde sağlıklı kararlar vermesi, ergenlerde bireyselliğin daha az olduğu göz önüne alındığı zaman çok güçleşecektir (Esen, 2003). Ergenlik dönemi açısından bakıldığında, çocukluktan ergenliğe geçiş aşamasında kişiler anne ve babasından bağımsızlaşmaya ve akranlarıyla daha fazla vakit geçirmeye başlar. Bu dönemde akran grupları, bireylerde sergilediği değişikliklerin ve eylemlerin kaynağı olarak görülür (Atıcı, 2011). Çocukluktan ergenliğe geçiş aşamasında akran gruplarının birey üstündeki etkisi diğer etkilerle karşılaştırıldığında daha fazladır ve bu durum akran baskısına maruz kalma olasılığının da yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Ergenler akranlarıyla girdikleri sosyal etkileşimlerinde, akranlarının birbirlerine olan davranışlarını gözlemlemekte, bu davranışlar doğrultusunda çıkarımlar yapmakta ve kendi davranışlarını da bu çıkarımlar doğrultusunda şekillendirmektedirler (Ladd ve Troop-Gordon, 2003).

Ergenlik dönemindeki öğrenciler sorunlarını, akranlarını kendilerine daha yakın gördüğü ve kendilerini, ailesinden daha iyi anlayacaklarını düşündükleri için onlarla paylaşmayı tercih ederler. Birlikte geçirilen zaman arttıkça kendilerini grubun parçası olarak görürler ve grubun kurallarını benimsemeyi zorunlu olarak görürler (Kıran, 2002).

Toplumda dinamik sosyal değerler içinde ergen, akademik olarak başarılı olmak, ekonomik bağımsızlığını kazanmak, çevresindeki insanların takdirini almak, sağlıklı arkadaşlık ilişkileri ve sağlıklı kişilik geliştirmek konularında kaygı yaşayabilmektedirler. Bireyselliğe duyulan hazzın ergenlikle birlikte bir gruba katılma özlemine dönüşmesi, kendisiyle iletişime geçmeye çalışan ebeveynlerini hor görmeye başlaması ama onlara dayanması, kuralların artık itici gelmeye başlaması ergenlik döneminin en belirgin çelişkili duyguları arasında sayılabilir ve bu çelişkilerin tümü öğrencilerde kaygıya sebep olmaktadır (Yavuzer, Karataş, Çivilidağ ve Gündoğdu, 2014).

Ergenlik dönemindeki sosyalleşme sürecinde önemli bir kavram olan akran gruplarının ergen üzerindeki etkisi pek çok alanda ortaya çıkabilmektedir. Özellikle akran etkisi, olumsuz olduğu durumlarda ergenin pek çok davranış ve tutumu üzerinde etkili olmaktadır. Bununla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde akran gruplarının özellikle ergenlerin madde kullanımında (Baumann ve Ennett, 1996; Steinberg ve ark. 1994), riskli davranışlar sergilemelerinde (Güney, 2007; Esen, 2003), düşük benlik saygısı algılamalarında (Coşkun ve Kurnaz, 2009) okula yönelik tutumlarında (Santor vd., 1999), sosyal kaygı ve depresyon gibi içselleştirme problemleri yaşamalarında (La Greca ve Harrison,

2005) ve saldırgan davranışlar sergilemelerinde (Gündüz ve Çelikkaleli, 2009; Yavuzer vd., 2014) etkisi olduğunu göstermektedir.

Günümüzde öğrencilerin ergenlikle birlikte önemli hale gelen arkadaşlık ilişkilerinde, yaşadıkları sosyal baskı ve kontrole ilgili güçlükler yaşamlarını kalitesizleştiren önemli bir sorun alanıdır (Hablemitoğlu, 2003). İnsanların, tehdit ya da güçlükler karşısında uyum sağlaması ve bunlarla baş edebilmesi, psikolojik ve biyolojik kapasitelerini kullanmasına bağlıdır ve böylelikle kendilerini geliştirirler. Uyum sağlamada konusunda yaşanan başarısızlık, çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki sosyal, bilişsel ve psikolojik gelişimi olumsuz etkiler. Bu nedenle ergenlikte dışarıdan gelebilecek olan tehditlerle başa çıkma konusu oldukça önemlidir (Eryılmaz, 2009). Bu konuyla ilgili yapılan pek çok araştırmada, ergenlerin karşılaşmış olduğu sorunlarda, başa çıkma becerilerinin eksikliğinden dolayı sosyal sorunlar yaşadıkları belirtilmiştir. Buna ek olarak ergenler için, karşılaşmış olduğu yaşam olaylarının ve bunlarla başa çıkma becerilerinin eksik olmasının önemli stres kaynağı olduğu görülmüştür (Frydenberg ve Lewis, 2004).

Bireyin gelişim görevlerine uyum sağlaması ve bu süreçte karşılaşacağı olumsuzluklarla etkin bir şekilde mücadele edebilmesi, bireyin mücadele yöntemlerini bilmesi ve kullanmasıyla mümkündür. Literatür incelendiği zaman akran baskısıyla baş etme konusunda yeterince araştırma yapılmadığı görülmüştür. Bundan dolayı akran baskısıyla başa çıkma konusunda hazırlanan psikoeğitim programının rehberliğin önleyici ve koruyucu işlevine fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırma sonuçlarının, alanda yeni çalışmalara kaynak oluşturabilmesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada Burdur Yeşilova Çok Programlı Anadolu Lisesindeki öğrencilerin arasından oluşturulan deney ve kontrol gruplarının akran baskısı düzeyleri karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

2. YÖNTEM

Bu araştırma gerçek deneysel desen modeli kullanılmıştır. Araştırmada ön test, son test kontrol gruplu seçkisiz desen (ÖSKD) kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2007). Akran baskısıyla başa çıkma konusunda hazırlanan psikoeğitim programının, lise öğrencilerinin akran baskısı düzeyine etkisi incelenmiştir. Bu doğrultuda aşağıdaki sorular cevaplanmaya çalışılmıştır.

Alt Problemler

1) Deney ve kontrol gruplarının ön-test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

- Direkt akran baskısı ön test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- Dolaylı akran baskısı ön test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

2) Deney grubunun öntest-sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

- Direkt akran baskısı öntest-sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- Dolaylı akran baskısı öntest-sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

3) Kontrol grubunun öntest-sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

- Direkt akran baskısı öntest-sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

b) Dolaylı akran baskısı öntest-sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

4)Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test puanları arasındaki fark anlamlı mıdır?

a) Direkt akran baskısı ön test ve son test puanları arasındaki fark anlamlı mıdır?

b) Dolaylı akran baskısı ön test ve son test puanları arasındaki fark anlamlı mıdır?

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmada yer alan öğrenciler 2015-2016 eğitim öğretim yılında Burdur/Yeşilova ilçesinde bulunanYeşilova Çok Programlı Anadolu Lisesi 9,10,11,12. sınıf öğrencileri (62 erkek-75 kız) arasından seçilmiştir. Gruplara üye atanırken düşük, orta, yüksek puan alan çiftli gruplardan birisi deney diğeri ise kontrol grubuna seçkisiz olarak atanmıştır. Her gruba 24'er kişi atanarak deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Kıran Esen (2003) tarafından geliştirilen, ergenlerin akran baskısını ölçmeyi amaçlayan 5'li likert tipi ölçek olan Akran Baskısı Ölçeği (ABÖ) kullanılmıştır.Ölçek Yanıtlama seçenekleri "Hiçbir zaman" "Arasına" "Bazen" "Sık sık" "Her zaman" şeklindedir. Akran baskısı ölçeği 34 maddeden oluşmakta ve dolaylı akran baskısı ve direkt akran baskısı olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır.Ölçekten alınabilecek puan,sırasıyla en düşük ve en yüksek olmak üzere 34 ile 170 puan arasındadır.Puanların yüksek seviyede olması akran baskısının yüksek olduğunu, puanların düşük seviyede olması akran baskısının düşük olduğunu göstermektedir (Esen, 2003). Elde edilen iki faktör toplam varyansın %40,52'sini açıklamaktadır.Akran Baskısı Ölçeği'nin (ABÖ), güvenilirliği madde toplam korelasyonları, içtutarlık ve test-tekrar test yöntemleri ile analiz edilmiştir. Ölçeğin 34 maddenin tümü için iç tutarlık katsayısı (Cronbach alpha).90,19 maddeden oluşan Doğrudan Akran Baskısı alt ölçeği için .89, 15 maddeden oluşan Dolaylı Akran Baskısı alt ölçeği için .82 'dir. Tüm ölçek için bu araştırmada hesaplanan içtutarlık katsayısı ise .93'tür. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizlerinin sonunda bulguların yeterli olduğu görülmüştür.

2.3. Deneysel uygulama

Akran baskısı ölçeği kullanılarak elde edilen verilerden deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Deney ve kontrol grubunun ön test puanları karşılaştırılmış ve anlamlı bir fark çıkmamıştır. Grupların homojen olduğu anlaşılmıştır. Deney grubuna akran baskısıyla başa çıkma konusunda hazırlanan psikoeğitim programı uygulanmıştır.Kontrol grubunu oluşturan öğrenciler ile herhangi bir çalışma yapılmamıştır.Psikoeğitim uygulamalarına 2015 Kasım ayında başlanmıştır. Psikoeğitim programı haftada bir kez olmak üzere, yaklaşıkbirersaat olmak üzere 10 oturum olarak uygulanmıştır. Oturumlar bittikten sonra ölçek tekrar uygulanmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Deney ve kontrol gruplarının ön-test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Araştırmanın birinci problemi deney ve kontrol gruplarının ön test puanları arasında direkt akran baskısı ve dolaylı akran baskısı alt boyutlarında anlamlı bir farkın olup olmadığının incelenmesidir. Deney ve kontrol grubundaki deneklerin akran baskısı ölçeği öntest toplam puan ve tüm alt ölçekleri n, aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız gruplar t testi sonuçları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Deney Ve Kontrol Grubu Öntest Puanlarının n, Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	t	sd	p
Akran Baskısı Genel	Deney	24	1,352	1,394	-,304	46	,768
	Kontrol	24	1,338	1,377			
Direkt Akran Baskısı	Deney	24	1,256	0,207	-,419	46	,677
	Kontrol	24	1,234	0,151			
Dolaylı Akran Baskısı	Deney	24	1,569	0,268	-,126	46	,900
	Kontrol	24	1,558	0,338			

P<0,05

Tablo 1. incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin akran baskısı toplam puanlarının ortalaması sırasıyla 1,35 ve 1,33’tür. Direkt akran baskısı alt boyutunda sırasıyla 1,25 ve 1,23’ tür. Dolaylı akran baskısı alt boyutunda ise sırasıyla 1,56 ve 1,55’tir. Puan ortalamalarındaki bu farkların anlamlı olup olmadığı bağımsız gruplar t testi ile incelenmiştir. Tablo.2 incelendiği zaman deney ve kontrol grubundaki kişilerin akran baskısı ölçeğinden aldıkları toplam puan ve alt ölçek puanları arasındaki fark anlamsızdır (P<0,05). Sonuç olarak seçilen deney ve kontrol grupları birbirine benzerdir.

3.2. Deney grubunun ön test-son test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Araştırmanın ikinci problemi deney grubunun öntest-son test puanları arasında direkt akran baskısı ve dolaylı akran baskısı alt boyutlarında anlamlı bir farkın olup olmadığının incelenmesidir. Deney grubundaki öğrencilerin akran baskısı ölçeği öntest-son test toplam puan ve tüm alt ölçekleri n, aritmetik ortalama, standart sapma, bağımlı Gruplar T testi sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Deney Grubundaki Öğrencilerin Akran Baskısı Ölçeği Toplam ve Alt Ölçeklerinin, Ön Test -Son Test Puanlarının n, ortalama, standart sapma değerleri ve Uygulanan Bağımlı Gruplar t Testi Sonuçları

		n	ortalama	Ss	Sd	t	p
Akran Baskısı Genel	Öntest	24	1,3946	,20153	23	2,926	,008
	Sontest	24	1,2843	,17077			
Direkt Akran Baskısı	Öntest	24	1,2566	,20725	23	2,185	,039
	Sontest	24	1,1732	,14516			
Dolaylı Akran Baskısı	Öntest	24	1,5694	,26810	23	2,567	,017
	Sontest	24	1,4250	,22910			

P<0,05

Tablo 2. incelendiğinde akran baskısı ölçeği öntest-son test toplam puan ortalamaları sırasıyla 1,39 ve 1,28'dir. Direkt akran baskısı öntest-sontest puan ortalamaları sırasıyla 1,25 ve 1,17'dir. Dolaylı akran baskısı öntest-sontest puan ortalamaları ise sırasıyla 1,56 ve 1,42'dir. Ortalamalar arasındaki azalmanın anlamlı olup olmadığını anlamak için bağımlı gruplar t testi uygulanmıştır. Uygulanan bağımlı gruplar t testi sonucunda akran baskısı ölçeği toplam ve alt ölçeklerinin puanları arasındaki fark anlamlıdır ($P<0,05$). Yani uygulanmış olan akran baskısıyla başa çıkma konusunda hazırlanan psikoeğitim çalışmasına katılan öğrencilerin akran baskısı düzeylerinde anlamlı bir düşüş olmuştur.

3.3. Kontrol grubunun ön test-son test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Araştırmanın üçüncü problemi kontrol grubunun öntest-sontest puanları arasında direkt akran baskısı ve dolaylı akran baskısı alt boyutlarında anlamlı bir farkın olup olmadığının incelenmesidir. Kontrol grubundaki deneklerin akran baskısı ölçeği öntest-sontest toplam puan ve tüm alt ölçekleri n, aritmetik ortalama, standart sapma değerleri, bağımlı gruplar t testi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3.Kontrol Grubunun Akran Baskısı Ölçeği Toplam ve Alt Ölçeklerinin Ön Test -Son TestPuanlarının n,ortalama, standart sapma değerleri ve Uygulanan Bağımlı Gruplar t Testi Sonuçları

		n	ortalama	Ss	Sd	t	p
Akran Baskısı	Öntest	24	1,3775	,18936	23	-3,191	,004
	Toplam	24	1,3995	,19585			
Direkt Akran Baskısı	Öntest	24	1,2346	,15126	23	-3,969	,001
	Sontest	24	1,2763	,15998			
Dolaylı Akran Baskısı	Öntest	24	1,5583	,33869	23	,143	,888
	Sontest	24	1,5556	,33401			

P<0,05

Tablo.4 incelendiğinde akran baskısı ölçeği öntest-son test toplam puan ortalamaları sırayla 1,37 ve 1,39'dur. Direkt akran baskısı öntest-sontest puan ortalamaları sırasıyla 1,23 ve 1,27'dir. Dolaylı akran baskısı öntest-sontest puan ortalamaları ise sırasıyla1,55 ve 1,55'tir.Akran baskısı ölçeği toplam ve alt ölçeklerden alınan puanların ortalamalarının arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını anlamak için bağımlı gruplar t testi yapılmıştır.Uygulanan bağımlı gruplar t testi sonucunda toplam ölçekten alınan puan ile direkt akran baskısı boyutlarındaki fark anlamlıdır. Yani uygulanmış olan akran baskısıyla başa çıkma konusunda hazırlanan psikoeğitim çalışmasına katılmayan kontrol grubundaki öğrencilerin toplam puan ve direkt akran baskısı boyutunda akran baskısı düzeylerinde artış olmuştur. Bu farkın ölçek içerisindeki maddelerde bulunan cinsel deneyim,alkol,sigara vb olumsuz durumlara ilişkin verilen bilgilerin uygulayıcı tarafından kötü niyetle kullanılabileceğine olan inançları olduğu düşünülmektedir. Son test uygulanıncaya kadar olumsuz bir durumla karşılaşılmamış olmasından dolayı son testte biraz daha rahat cevaplayabildikleri düşünülmektedir. Alt boyutlardan diğeri olan dolaylı akran baskısı boyutunda ise fark anlamsızdır.Yani kontrol grubundaki öğrencilerin öntest ve sontest puanları benzerdir ve dolaylı akran baskısı seviyeleri aynı kalmıştır.

3.4. Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test puanları arasındaki fark anlamlı mıdır?

Araştırmanın dördüncü problemi deney ve kontrol gruplarının son test puanları arasında direkt akran baskısı ve dolaylı akran baskısı alt boyutlarında anlamlı bir farkın olup olmadığının incelenmesidir.Deney ve kontrol grubundaki deneklerin akran baskısı ölçeği sontest toplam puan ve tüm alt ölçekleri n, aritmetik ortalama, standart sapma değerleri, bağımsız gruplar t testi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Deney Ve Kontrol Grubu Sontest Puanlarının n, Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Bağımsız Gruplar T testi sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Ss	t	sd	p
Akran Baskısı Genel	Deney	24	1,284	,170	2,172	46	,035
	Kontrol	24	1,399	,195			
Direkt Akran Baskısı	Deney	24	1,173	,145	2,337	46	,024
	Kontrol	24	1,276	,159			
Dolaylı Akran Baskısı	Deney	24	1,425	,229	1,579	46	,121
	Kontrol	24	1,555	,334			

P<0,05

Tablo 4 incelendiğinde akran baskısı ölçeği sontest puanları deney grubunda 1,28 kontrol grubunda ise 1,39'dur. Direkt akran baskısı alt boyutunda deney grubunun ortalaması 1,17 kontrol grubunun ortalaması ise 1,27'dir. Dolaylı akran baskısı alt boyutunda deney grubunun ortalaması 1,42 kontrol grubunun ortalaması ise 1,55'tir. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin akran baskısı toplam ve alt ölçeklerinden aldığı puanların ortalamaları arasında farkın anlamlı olup olmadığını anlamak için bağımsız gruplar t testi yapılmıştır.

Tablo 4 incelendiği zaman deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin akran baskısı ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalaması ve direkt akran baskısı alt boyutunda aldıkları puan ortalaması arasında fark anlamlıdır. Yani deney grubundaki öğrencilerin akran baskısı seviyeleri daha düşüktür. Ancak dolaylı akran baskısı alt boyutunda deney grubu ile kontrol grubu arasındaki fark anlamsızdır. Dolayısı ile bu alt boyutta iki grubun akran baskısı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

4. TARTIŞMA

Akran baskısıyla başa çıkma konusunda hazırlanan psikoeğitim programının bulguları incelendiği zaman deney grubundaki öğrencilerin akran baskısı seviyelerinde düşüş olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgu, hazırlanan psikoeğitim programının akran baskısının azalmasında katkısı olduğunu göstermektedir.

O'Moore ve Minton (2005) İrlanda'da Olweus (1991) tarafından geliştirilen programı uygulamış ve öğrencilerin hem zorbaca davranışlar sergilemesinde hem de zorbaca davranışlara maruz kalma düzeylerinde anlamlı düşüş olduğunu belirtmiştir. Fekkes ve arkadaşları (2006), Hollanda'da Olweus (1991) tarafından geliştirilen programı uygulamıştır. Öğrencilerin zorbalık oranlarının deney grubunda kontrol grubuna oranla %25 azaldığı, programın etkili olduğu bulunmuştur.

Andreou, Didaskalou ve Vlachou (2007), akran baskısı ile ilgili farkındalık oluşturmak, öz yeterlik ve problem çözme becerilerini artırmaya yönelik hazırladıkları programda akran baskısına seyirci kalan

öğrencilerin sayısında azalma olduğu ve karşılaştıkları baskı durumlarıyla başa çıkmak için kendilerine ilişkin inançlarının gelişmiş olduğu bulunmuştur. Ortega ve Lera (2000), bireysel ilişkileri geliştirme, duygu kontrolü, davranış değiştirme ve risk grubu öğrenciler için müdahaleleri içeren programı uyguladığı okullarda öğrencilerin zorbalık davranışlarında belirgin düzeyde azalma olduğunu görmüşlerdir.

Salmivalli, Kaukiainen ve Voeten (2005) Finlandiya’da zorbalığı önlemek amacıyla geliştirdikleri çok boyutlu programı değerlendirdikleri çalışmada; zorbaca davranma ve maruz kalma davranışlarında, zorbalığa yönelik tutum ve düşünce sistemlerin üzerinde olumlu yönde etkili olduğunu belirtmiştir. Stevens, Oost ve Bourdeaudhuij (2000), Belçika’da problem çözme ve sosyal beceri eğitimi odaklı zorbalığı önleme programını uygulamıştır. Programın uygulandığı gruptaki öğrencilerin akranlarına olan tutum ve davranışlarında olumlu sonuçlar alınmıştır. Orpinas, Horna ve Staniszewski (2003) okul personelleri ve üniversite danışmanları arasında işbirlikçi modele dayalı zorbalığı önleme programı sonrasında öğrencilerin zorbaca davranışlara maruz kalma oranlarında %23 azalma olduğu bulmuşlardır. Takış’ın (2007) Ankara’da 9, 10 ve 11. Sınıftaki 193 öğrenciye zorbaca davranışlarla baş edebilme programını uygulamıştır. Programın uygulandığı öğrencilerin zorbaca davranış sıklığında azalma olduğu görülmüştür.

Bu çalışmalarda da vurgulandığı gibi ergenlerin akran baskısıyla başa çıkma konusunda uygulanacak psikoeğitim programlarına ihtiyaç duydukları açıkça görülmektedir. Bu nedenle okullarda PDR hizmetleri kapsamında psikoeğitim programları uygulanmasına ağırlık verilmesinin gerekli olduğu görülmektedir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada bir deney bir kontrol grubu yürütülmüş ve deney grubu ile 10 oturumdan oluşan akran baskısıyla başa çıkma konusunda geliştirilen psikoeğitim programı oturumları gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlar sonucunda aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

Yapılan araştırmada deney ve kontrol gruplarının öntest puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığı, grupların akran baskısı düzeyleri bakımından benzer seviyede oldukları görülmüştür. Deney grubuna uygulanan akran baskısını azaltmaya yönelik geliştirilen psikoeğitim programının akran baskısı toplam puan, direkt baskı ve dolaylı baskı alt ölçek puanları üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Yapılan son test çalışmalarında ise, deney ve kontrol grubunun son test puanları karşılaştırılmış, akran baskısı toplam puan, direkt akran baskısı alt ölçek puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamasına rağmen dolaylı akran baskısı alt ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuş ve kontrol grubunun bu alt boyutta akran baskısı düzeylerinin arttığı görülmüştür.

Akran baskısını başa çıkma konusunda hazırlanan psikoeğitim programına katılan öğrencilerin akran baskısının ortaya çıkış nedenleri, sonuçları ve bu baskının kaynakları olabilecek ilgili durumlar ile ilgili farkındalık düzeyleri artmıştır. Ayrıca bu tür bir baskıya maruz kalınması durumunda yardım alabilecekleri kaynaklar hakkında da bilgi sahibi oldukları düşünülmektedir. Dolayısı ile psikoeğitim

programının geliştirilme aşamasındaki beklentiler doğrulanmıştır. Araştırmadaki bulgulardan yola çıkarak akran baskısıyla başa çıkma konusunda hazırlanan psikoeğitim programının ergenlerdeki akran baskısı düzeylerinde etkili olduğu söylenebilir.

6. ÖNERİLER

1. Yeni yapılacak araştırmalarda daha büyük ve heterojen örneklem grubu içinden deney ve kontrol grupları oluşturulabilir.
2. Bu konuda yapılacak yeni çalışmalarda uygulamalardan sonra alınan izleme ölçümleri ile davranışın ne kadar süre devam ettiği hakkında bilgi sağlanabilir.
3. Akran baskısını ölçmeye yönelik Türk örf ve adetlerine uygun yeni bir ölçek geliştirilebilir.
4. Öğretmen ve ailelerle işbirliği içerisinde çalışılması, sonuçların istedik olması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

7. KAYNAKLAR

- Aktuğ, Taylan (2006). *Ergenlerde Akran Baskısı Ve Benlik Saygısının İncelenmesi*,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- AndreouElenia, DidaskalouEleni, VlachouAnastasia(2007). Evaluating the effectiveness of a curriculum-based anti-bullyingintervention program in Greek primary schools. *Educational Psychology*, Vol.27, No.5, (693–711).
- Atıcı, Arzu (2011), *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlarının Yordanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Baumann, Karl, E. ve Ennett, Susan, T. (1996). On The İmportance Of Peer İnfluence For AdolescentDrugUse: CommonlyNeglectedConsiderations. *Addiction*,Vol.91, No. 2, (185-198).
- Bayhan, Pınar ve Işıtan, Sonnur (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt.20, Sayı.20.
- Berndt, Thomas, J. (1992). Friendship and friends' influence in adolescence. *CurrentDirections in Psychological Science*, Vol.1, No.5,(156-159).
- Coşkun, Yemliha ve Kurnaz, Ahmet (2009).İlköğretim öğrencilerinin benlik saygısı ve akran baskısı düzeyi ilişkisi üzerine bir inceleme.*Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,Sayı.17, (112-129).
- Çevik, Gülşen, Büyükşahin. ve Atıcı, Meral (2008). Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.17, Sayı.2, (35-50).
- De Goede, I.A.H., Branje, S.J.T., Delsing, M.J.M.H. ve Meeus, W.H.J. (2009). Linkagesover time betweenadolescents' relationships with parents and friends. *Journal of YouthAdolesecent*, Vol.38,No.10, (1304-1315).

- Dornbush, Sanford, M. (1989). The sociology of adolescence. *Annual Review of Sociology*, Vol.15, No.1,(233-259).
- Eryılmaz, A. (2009). Ergenlik dönemi stres ve başa çıkma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt.6, Sayı.2, (20-37).
- Esen-Kıran, Binnaz. (2003). Akran baskısı, akademik başarı ve yaş değişkenlerine göre lise öğrencilerinin risk alma davranışının yordanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı.24, (79-85).
- Evans, F.B. (2005). *Harry stacksullivan: Interpersonaltheory and psychotherapy*. New York: Routledge.
- FekkesMinne, Pijpers I.M.F., Verloove-VanhorickPauline, S. (2006). Effects of antibullyingschool program on bullying and healthcomplaints. *Archives of Pediatrics and adolescentMedicine*, Vol.160, No.6,(638-644).
- Frydenberg, Erica ve Lewis, Ramon(2004). AdolescentsLeastAbleToCope: How Do TheyRespondToTheirStresses. *British Journal of Guidance&Counselling*, Vol.32, No.1, (25-37).
- Gündüz, Bülent ve Çelikkaleli, Öner (2009). Ergen saldırganlığında akademik yetkinlik inancı, akran baskısı ve sürekli kaygının rolü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt.10, Sayı.2, (19-38).
- Güney, Neslihan (2007). *Ergenlikte risk almanın içsel kaynaklarının benmerkezcilik, akran baskısı, sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hablemitoğlu, Şengül (2003). Çocuk Hakları ve Çocukların Yaşam Kalitesi. *Çalışma Ortamı*, Sayı.66, (16-18).
- Hartup, Willard, W. ve Stevens, Nan(1999). Friendships and adaptationacross life span. *CurrentDirections in Psychological Science*, Vol.8, No.3, (76-79).
- Kaner, Sema (2000). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapması ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt.33, Sayı.1-2, (67-75).
- Kıran, Binnaz. (2002). *Akran baskısı düzeyi farklı olan öğrencilerin risk alma, sigara içme davranışı ve okul başarılarının incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- La Greca, Annette, M. ve Harrison, HannahMoore (2005). Adolescentpeerrelations, friendships, and romanticrelationships: Do theypredictsocialanxiety and depression? *Journal of Clinical Child and AdolescentPsychology*, Vol.34, No.1,(49-61).
- Ladd, Gary, W. ve Troop-Gordon, Wendy (2003). The Role Of Chronic Peer Difficulties İn The Development Of Children’sPsychologicalAdjustmentProblems. *Child Development*, Vol.74, No.5, (1344-1367).
- O’Moore,Astrid, Mona ve Minton , James, Stephen (2005). Evulation of the effectiveness of an anti-bullyingprogramme in primary schools. *AggressiveBehavior*, Vol.31, No.6, (609–622).

- Orpinas, Pamela, Horne, Arthur, M. ve Staniszewski Deborah. (2003). School bullying: changing the problem by changing the school. *School Psychology Review*, Vol.32, No.3(431-444).
- Ortega Rosario, Lera M.J. (2000). The severe anti-bullying in school project. *Aggressive Behavior*, Vol.26 No.1, (113–123).
- Ryan, A.M. (2000). Peer groups as a context for the socialization of adolescents' motivation, engagement, and achievement in school. *Educational Psychologist*, Vol.35, No.2, (101-111).
- Salmivalli Christina, Kaukiainen Ari, Voeten Marinus. (2005). Anti-bullying intervention: implementation and outcome. *British Journal of Educational Psychology*, Vol.75, No.3, (465-487).
- Santor, Darcy, A., Messervey, Deanna ve Kusumakar, Vivek (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in boys and girls: Predicting school performance, sexual attitudes, and substance abuse. *Journal of Youth and Adolescence*, Vol.29, No.2, (163-182).
- Stevens Veerle, Oost Van Paulette, Bourdeaudhuij De (2000). The effects of an anti-bullying intervention programme on peers' attitudes and behaviour. *Journal of Adolescence*, Vol.23, No.1, (21- 34).
- Steinberg, Laurence, Fletcher, Anne. ve Darling, Nancy (1994). Parental monitoring and peer influences on adolescent substance use. *Pediatrics*, Vol. 93, No.6, (1060-1064).
- Takış Özlem. (2006). *Orta öğretim kurumları için geliştirilen zorbaca davranışlarla baş edebilme programının etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Torun, Seren (2007). *Akran baskısı düzeyi farklı olan lise öğrencilerinin karar stratejilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Wall, Julie, A., Power, Thomas ve Arbona, Consuelo. (1993). Susceptibility and antisocial peer pressure and its relation to acculturation in Mexican American adolescents. *Journal of Adolescent Research*, Vol.8, No.4, (403-418).
- Yavuzer, Yasemin, Karataş, Zeynep, Çivilidağ, Aydın. ve Gündoğdu, Rezzan (2014). The role of peer pressure, automatic thoughts and self-esteem on adolescents' aggression. *Eurasian Journal of Educational Research*, No.54, (61-78).